

**2014 YILI MYRA-ANDRIAKE LİMAN YERLEŞİMİ C KİLİSESİ
KAZI ÇALIŞMALARI**

Nurettin ÖZTÜRK

Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü,
nuret38@yahoo.com

Murat ÇEKİLMEZ

Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji
Bölümü
mcekilmez@gmail.com

Öz

Lykia bölgesinin önemli kentlerinden Myra ve liman yerleşimi Andriake, günümüzde Akdeniz Bölgesi'nde, Antalya Körfezi'nin batısında, Antalya'nın Demre İlçesi sınırlarında yer almaktadır. Bu çalışmada, 2014 yılında Andriake'deki C Kilisesi'nde sürdürülen kazı çalışmaları değerlendirilmiştir.

Andriake C Kilisesi Andriake limanı, kuzey ve güney yerleşimi olmak üzere iki ana merkezde konumlanmıştır. Güney yerleşiminin en batısında yer alan C kilisesi, doğu-batı doğrultulu olup bazilikal planlı ve üç neflidir. Yapının doğusunda, apsisin içinde synthronon, apsisin güneyinde ise tonozla örtülü diakonikon mekânı bulunmaktadır. Kilisenin batısında atrium ve narteks (nartex) bölümleri yer alır. İçten içe 24.40 m uzunluğunda, 14.90 m genişliğindeki yapıya batıdan üç, doğudan bir, kuzey tarafından iki olmak üzere toplam altı kapıyla ulaşılmaktadır. Bunlardan batıdaki 2. 30 m. genişliğindeki büyük kapı ana giriş olmalıdır. Naosun batısında yer alan narteks 4.97 m genişliğinde, 13.90 m uzunluğundadır. Atrium ise 15.10 x 9.35 m. ölçülerindedir.

Anahtar Kelimeler: Lykia, Myra, Andriake, Liman, C Kilisesi, Bizans Dönemi.

Excavation Works of Andriake C Church in 2014 and Their Results

Abstract

Myra, one of the important cities of Lykia, and coastal settlement Andriake, is located within boundaries of the town of Demre in Antalya, in the Mediterranean Region, in the west of the Gulf of Antalya. In this study, it was aimed to present the scientific findings as a result of the excavation works carried out in C Church in Andriake in 2014.

Andriake harbour is settled as two main centers the north and the south settlements. The C Church in the western most south settlement is east-west oriented and has a three nave basilical plan. In the east of the building, within the apsis there is a synthronon and a vaulted diakonikon space. There are the narthex and the atrium parts in the west of the building. The building reaching 24.40 m in length and 14.90 m. in width has access from seven doors, of which there are three in the west, two in the east, and two in the north. Of those, a big door with 2.30 m width must have been the main entrance. Narthex in the west of naos had 4.97 m width and 13.90 m length. The atrium was in the size of 15.10 x 9.35 m.

Keywords: Lykia, Myra, Andriake, Harbour, C Church, Byzantine Period.

Bu çalışma, Lykia bölgesinin Demre sınırları içerisinde yer alan Myra ve liman yerleşkesi olan Andriake C Kilisesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Andriake C Kilisesi Kazıları ve Buluntular

Myra kentinin limanı durumundaki Andriake, kuzey ve güney yerleşim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Oldukça sağlam durumda kalmış Hellenistik Döneme ait savunma yapıları, limanın korunaklı ve güçlü bir surla çevrili olduğunu göstermektedir. Güneydeki yerleşimde B Kilisesi, Doğu Hamamı, Granarium, Plakoma, Sarnıç, Liman yapıları, Onurlandırma anıtları, Synagog ve diğer mekânlar geçmiş yıllarda yapılan kazılarda açığa çıkarılmıştır (Çevik 2010a, Çevik 2010b: 2010c: 18-25; Çevik –Bulut 2011a: Çevik – Bulut 2011b, 50-65; Çevik – Bulut – Akyürek 2012: Çevik – Bulut 2014: 221 – 262). Andriake limanı güney yerleşiminin en batısında yer alan C Kilisesinde kazı çalışmalarına 2014 yılında başlanmıştır. Yapılan çalışmalarda yapının naos, atrium ve narteks bölümünün açığa çıkarılmasıyla birlikte çok sayıda kazı envanterine geçebilecek nitelikte kireç taşından mimari ve liturjik işlevli plastik parçalarına rastlanmıştır (Tekinalp 2000: 1 vd).

C Kilisesi ile aynı alanda B ve A kiliseleri yer almaktadır. 2011 yılında kazı çalışmaları büyük ölçüde tamamlanan benzer yapı B Kilisesidir. Çalışmada ele alınan C Kilisesinde olduğu gibi yapı, üç nefli ve bazilikal planlı, 24.60 m. uzunluğunda ve 17.75 m. genişliğindedir. Yapılan çalışmalarda kilisenin apsisinin önünde beş basamağı korunmuş synthronon bölümü tespit edilmiş ayrıca sunak masası ve bema bölümünün templon ile çevrelendiği anlaşılmıştır. Templonu çevreleyen korkuluk parçalarına ait bulunan örnekler yapının süslü bir mimariyle çevrili olduğunu göstermiştir. Akyürek, kazılar sırasında bulunan

sikkeler ışığında yapının İ.S. 5. yüzyıl başlarında inşa edildiğini, İ.S. 530 depreminde kısmen yıkıldığını, Iustinianus tarafından yeniden inşa edilerek İ.S. 7. yüzyıl başlarına kadar kullanıldığını tespit etmiştir. Araştırmacı, Myra'ya gelen hacılara Andriake limanında hizmet vermek amacıyla kilisenin inşa edilmiş olabileceğini belirtir. Bu görüşünü desteklemek için kazılar sırasında bulunan hacı şişelerini örnek gösterir (Akyürek 2014, 52-57, Res. 6).

C Kilisesi ile birlikte Myra ve Andriake'de bulunan diğer kiliseler konusunda ayrıntılı araştırmalar yapılmıştır. Myra'da bulunan Aziz Nikolaos Kilise'si (Ötüken 1991: 179-192; Ötüken 1992: 291-303; Ötüken 1995a: 475-486; 1995b: 361-376; Ötüken 1996: 375-387; Ötüken 1997: 471-487; Ötüken 1998: 541-566; Alpaslan 1998: 159-173; Ötüken 1999: 481-504; Ötüken 2000: 351-366; Ötüken 2001: 345-358; Ötüken –Karakaya-Türker 2004; Ötüken – Fındık 2008; Doğan – Bulgurlu – Fındık 2013: 292-301; Doğan – Fındık – Bulgurlu 2014: 245 – 256) ile Myra Şapeli (Akyürek 2010: 153-160, Res. 1-9) dönem özelliklerini göstermesi açısından önemli örneklerdir. Demre, Aziz Nikolaos Kilisesinde yapılan araştırmaları, onarımları, kilisenin mimari yapısını, mimari plastik süsleme öğelerini, fresko, mozaik ve lahitleri ile birlikte diğer buluntuları değerlendirmiştir. Araştırmacı ayrıca kilisenin tarihçesi ve Aziz Nikolaos'un hayatına değinmiştir (Demiriz 1966: 13-34). Alparslan, Aziz Nikolaos Kilisesi litürjik mekânlarını değerlendirdiği çalışmasında, Lykia Bölgesinde kuzey doğu ve güney doğuda yapıdan doğuya uzanan kubbeli ve tonoz örtülü mekânlar grubu örnekleri içerisinde Andriake A, B ve C Kiliselerini saymaktadır (Alpaslan 1998: 159-173). Bölgede araştırmalar yapan Morgastern, Alacahisar Kilisesi'ne değindikten sonra dönem örnekleri içerisinde Suriye kökenli yapılarla karşılaştırmalar yapmıştır. Araştırmacıya göre İ.S. erken 6. yüzyıla tarihlenen D Kilisesi, Lykia Bölgesi örneklerine plan olarak benzemektedir. Yazar ayrıca Myra, Andriake, Alakilise, Muskar ve Alacahisar örneklerine değinmektedir. Buralarda bulunan mimari bezeme ve parçaların Kontantinopolis örnekleri yanında Suriye ve Mısır'daki benzerlerinden etkilendiklerini belirtir (Morgastern 1983: 154 vd). Aziz Nikolaos Kilisesinde son yıllarda yapılan kazı, koruma ve onarım çalışmaları ise Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. S. Doğan ve bilim ekibi tarafından yürütülmektedir.

Andriake C Kilisesi ve diğer kiliseler konusundaki en kapsamlı çalışma ise Tekinalp'in 2000 yılında tamamlanan "*Geç Antik Dönem Sonrasında ve Ortaçağda (M.S. 4-14. yy.) Andriake Kenti*" adlı doktora tezi çalışmasıdır (Tekinalp 2000, 1 vd). Araştırmacı, çalışmada limanın fiziksel yapısı, antik

kaynaklar ve araştırmalara değindikten sonra Andriake Kiliselerini ele almıştır. Değerlendirme kapsamında, C Kilisesinin planı, kullanılan malzeme ve inşa tekniği, mimari plastiği, liturjik taş eserleri ve kataloğu yapılan eserleri ele almaktadır. Araştırmacıya göre yapıya, deniz tarafından bir patika ile ayrıca kuzeyindeki 1. 50 m. genişliğindeki bir yol ile ulaşılmaktadır. Güney tarafı ana kayanın işlenmesiyle oluşturulan kilise, güneyden kuzeye doğru eğimli bir topografya üzerine inşa edilmiştir. Doğu-batı doğrultusunda inşa edilen üç nefli ve bazilikal planlı kilisenin batısında bir narteks ve atrium bulunmaktadır. Araştırmacıya göre kilisenin güney doğusunda, kare planlı, apsisli bir ek şapel bulunur. Yapının apsisi yarım kubbe ile naos kısmı ise ahşap çatı ile örtülüdür (Tekinalp 2000, 120 vd).

Çalışmada ele alınan C Kilisesi, Andriake liman yerleşiminin en iyi korunmuş yapısı olmasına rağmen kilisenin içi ve etrafının tamamen bitki ve çalılardan oluşan Akdeniz bitki örtüsüyle kaplı olduğu görülmüştür. Çalışmamızın büyük bir bölümü özellikle çalılarının temizlenmesi ve atık durumdaki moloz taşların ve parçalarının toplanmasına ayrılmıştır. İlk olarak yapının korunma durumu ve belgelenmesi amacıyla fotoğrafları çekilmiş, ayrıntılı cephe çizimleri ve rölövesi çıkarılmıştır. Buradaki amacımız, kazı çalışmalarından önce yapının hâlihazır durumunun tespiti, yapıda kullanılan malzeme ve yapım teknikleriyle birlikte vaziyet planı, kat planları, cephe görünüşleri ve yerinde ölçü alınarak taşıyıcı sistemlerinin anlaşılmasıdır. İlk gözlemlerde, apsisi doğuda olmak üzere, narteks ve atriumu batıda uzanan doğu – batı yönünde, boyuna dikdörtgen planlı olduğu anlaşılmıştır. Yapının kuzeyinden geçen bir sokak ve kuzey doğu cephesi üzerinde yer alan bir kapı ile yerleşimdeki diğer yapılara geçiş sağlanmaktadır. Bunun dışında yapının deniz tarafında, batısında yer alan patika yoldan diğer mekânlara ulaşım sağlanmaktadır. Yapının güneyi ise kuzeye doğru eğimli ana kayadan işlendiğinden burada herhangi bir geçişe rastlanmamıştır. Ancak narteks kısmındaki ana kayadan işlenmiş merdiven basamakları en azından yapının bu bölümünün ahşap konstrüksiyonlu ve iki katlı olması gerektiğini göstermiştir. Özellikle naos genişliğinin fazla oluşu ve taşıyıcı sütunları nedeniyle çatı sisteminin ahşaptan yapılmış olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak tüm yapının üzerinin ahşap çatı ile örtülü olmadığı özellikle diakonikonun üzerinin tonoz ya da kubbe şeklindeki bir sistemle örtüldüğü anlaşılmaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda, C Kilisesinin yerleşimdeki diğer kiliselerde olduğu gibi üç nefli ve bazilikal planlı olduğu anlaşılmıştır. Kilise,

24.90 x 14.90 m. ölçülerindeki naos ile batıdaki 13.90 x 4.97 m. narteks ve 15.10 x 9.35 m. ölçülerindeki atrium bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 1).

Yapı, güneyden kuzeye doğru meyilli bir topografya üzerine inşa edildiğinden güney neften itibaren atrium ve narteks bölümlerini kapsayan güneydeki alanlarda ana kaya kullanılmış, ana kayanın olmadığı bölümler moloz taş kullanılarak düzenlenmiştir (Foto 1).

Foto. 1: C Kilisesi ve Güney Yamaç

Yapının güney bölümünün kuzey tarafına göre daha yüksek kotta yer alması nedeniyle özellikle üstteki meyilli araziden yapıya kaçak su girişlerinin olduğu ve bunun sonucunda yapının duvarlarının diğer alanlara göre daha fazla

su ve rutubet alarak tahrip olduğu anlaşılmıştır. Kuzeyde ise duvarlar moloz taş ve harç kullanılarak güneydeki duvar ile aynı kot tutturulabilmesi için daha yüksek örülmüştür (Tekinalp 2000, 117). Kilisenin duvarları ortalama 0.70 m. genişliğindedir. Yapıya batı tarafından üç, doğu tarafından bir, kuzey tarafından iki olmak üzere toplamda altı kapıyla ulaşılmaktadır. Bu kapılardan batıdaki lentolu olanı 2.33 m. ölçüsünde olup diğerlerine göre daha geniştir. Kilisenin limana bakan kuzey cephesinde ise 1 x 1 m ölçülerinde toplam 8 adet pencere yer almaktadır. Diğer taraftan yapının güneydoğu köşesinde, 3.90 x 2.86 m ölçülerinde ayrıca bir diakonikon bulunmaktadır. Güneydoğu köşedeki bu bölüme geçiş 2 m. genişliğindeki bir kapıyla sağlanmaktadır.

Kilisenin güney batı köşesindeki kapıdan doğuya doğru devam eden çalışmalar sırasında, sütun başlıkları ve moloz taş kullanılarak kuru duvar olarak örülen 3 x 3 m. boyutlarında kapalı bir alan saptanmıştır (Foto. 2-3). Bu kapalı

Foto. 2: Korint Tipi Sütun Başlıkları

alanı sınırlandıran yan yana dizilmiş şekilde dört adet kireç taşından Korinth tipi sütun başlığı, kilisenin işlevini yitirmesinden sonra bu alanda kullanılmıştır.

Ortalama 52 x 50 cm. ölçülerindeki başlıkların kalathosu üzerinde çift sıra, etli ve büyük akanthus yaprakları yer alır. Başlıkların üst bölümünde inci dizisi,

yatay yivler ile birlikte impost kısmında sarmaşık yaprakları, eşit kollu bir haç ve korunan bir örnekte kanatlarını açmış kuş - kartal bezemesi yer almaktadır. Çalışmalar sırasında bulunan sağlam durumdaki başlıklar dışında çok sayıda mimari plastik parçası tespit edilmiştir. Tanımlanabilir durumdaki bazı örneklerde ağzında akrep ya da kertenkele tipinde bir hayvan olan kartal ya da yırtıcı kuş betimlemeleriyle birlikte yüzeye ters olarak sonradan işlendiği anlaşılan tavus kuşu motifleri yer almaktadır. Özyurt Özcan, antik dönemden

Foto. 3: Korint Tipi Sütun Başlıkları

İtibaren görülen tavus kuşu betimlemesinin ölümsüzlüğü simgelediğini ve Erken ve Orta Bizans Döneminde görüldüğünü belirtir (Özcan 2013: 457-488). Aydın'a göre Bizans Döneminde görülen kartal, güneş ve güneş tanrısının simgesidir. Araştırmacıya göre kartal, ölümsüzlüğün, vaftizin ve öldükten sonra tekrar dirilen İsa'nın sembolüdür. Başlıklar üzerindeki kartal bezemesi ise dünyaya hâkim olan gücün sembolü olarak kullanılmıştır (Aydın 2012: 407-426; Aydın 2014: 369-391). Bulunan başlıkların tabanında ise 5 cm. genişliğinde ve 4. 8 cm. derinliğinde kenet deliği yer almaktadır. Başlıklardan birinin volütleri delik işi tekniğiyle yapılmış olup başlıklar tipolojik ve stilistik özelliklerine göre aynı atölye ürünü olmalıdır. Stilistik ve tipolojik özellikleri başlıkların İ.S. 5. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreğinden olması gerektiğini göstermektedir. Korinth başlıkları dışında aynı yapıda daha önceki yıllarda tespit edilmiş yaklaşık benzer ölçülere sahip kompozit tipli başlıklar da yer almaktadır. Tekinalp, kilisenin güney stylobatının orta kısmında bulunan kompozit tipli sütun başlığını benzer örnekler ışığında değerlendirerek İ.S. 5. yüzyıl sonu – 6. yüzyılın başına tarihlemektedir (Tekinalp 2000: 135; Aydın 2011: 341-352, Fig. 1-9; Wetzig 2014: 393-444, Fig. 10). Sütun başlıklarıyla birlikte aynı alanda kırık sütun, başlık ve mimari plastik parçaları bulunmuştur.

3. 55 m. genişliğindeki güney nef ile naosu birbirinden ayıran güneydeki stylobat, 0. 60 m. genişliğinde ana kayanın işlenmesiyle oluşturulmuştur (Foto. 4). Ana kaya üzerinde saptanan kenet deliklerine göre güney stylobat üzerinde 2. 30 m. aralıklarla yerleştirilmiş toplam sekiz sütun olması gerektiği tespit edilmiştir. Güney nefte yapılan çalışmalarda, ölçüleri 0. 50 – 1 m. arasında değişen kireç taşı plakalar kullanılarak tabanın oluşturulduğu anlaşılmıştır. Ancak özellikle kilisenin güneyinin ana kayadan işlenmiş olması ve bu alandaki kot farkı nedeniyle nem ve rutubete maruz kaldığı ve bu nedenle tahrip olduğu

Foto. 4: Güney Stylobat

anlaşılmıştır. Güney nefte yapılan çalışmalarda mimari envantere geçebilecek nitelikte başlıklar ile aynı dönem işçiliğine sahip çok sayıda kireçtaşından mimari plastik parçası bulunmuştur. Yapının güney duvarlarına bitişik olarak bulunan ve bir bölümü korunan fresko parçaları yapının en azından bu kısmındaki duvarların fresklerle

kaplı olduğunu göstermiştir. Ele geçen fresk parçalarına göre beyaz üzerine kırmızı, sarı, mavi, mor ve yeşil renklerin kullanıldığı görülmektedir (Foto. 5). Güney nefe 2 m. genişliğindeki bir kapı ile bağlanan apsisin güneyindeki diakonikon mekânı ise yaklaşık 3. 80 x 2. 83 ölçülerindedir (Tekinalp 2000: 1 vd).

Foto. 5: Fresk Parçaları

Yapının doğusunda yer alan dışa çıkıntı yapan yarım daire planlı apsisin büyük bölümü korunmakla birlikte 6. 20 m. genişliğinde ve 3. 10 m. çapında olduğu tespit edilmiştir (Foto. 6). Apsisin içerisi tamamen sıvanmış ve korunan izlerinden bir freskle kaplı olduğu anlaşılmıştır. Tekinalp, apsisin üzerinin yarım kubbe ile örtülmüş olabileceğini belirtmesine rağmen kazı çalışmaları sırasında bu görüşü destekleyecek bulgulara ulaşılamamıştır (Tekinalp 2000: 123 vd). Apsisin içerisinde yaklaşık 1 m. yüksekliği ve beş basamağı korunmuş synthronon bölümü yer alır. 0. 21 x 0. 23 m. boyutlarındaki kesme kireç taşı bloklar ile örülerek oluşturulan synthrononun ön tarafında, kuzey güney yönünde yerleştirilen sunak masasına ait kaide insitu olarak korunmuştur. Yapıda kullanılan bir sunak masasının olduğu bilinmesine rağmen masanın şekli ve boyutları buluntu olmadığı için bilinmemektedir. Aydın, benzer tipteki yapılarda bulunan altarlarda Şükran Ayini ile birlikte İsa'nın etinin ekmeğe, kanının ise şaraba simgesel olarak dönüştürüldüğünü belirtir. Erken

Bizans Dönemi kiliselerinde yer alan altarlardan önceki dönem örneklerinden etkilendiğini düşünmektedir (Aydın 2010: 347-370). Kieckhefer ise kiliselerde yer alan altarlarda ekmeğin paylaşıldığını belirtir. Araştırmacıya göre antik dönemde kurban sunumu için kullanılan altarlardan Bizans Dönemi kiliselerinde ayinin yapıldığı masayı ifade etmektedir. Bulunan en erken örneklerin düz ve basitçe yapılmış ahşap masalar olduğunu kabul etmektedir. Buralarda ekmek ve şarap ayininin gerçekleştirildiğini belirtir (Kieckhefer 2014: 75 vd; Teteriatnikov 1996: 73 vd; Maguire 2004, 6 vd.). Ousterhout ise Kappadokia Kiliselerini değerlendirdiği çalışmasında altarlardan genel olarak apsisin ön tarafında, bema içinde yer aldığını tespit etmiştir (Ousterhout 2005: 163 vd; Fortescue 1913: 267 vd; Hirschfeld 1999: 122 vd; Gavrilovic vd. 2004: 27 vd; Davies 2008: 12 vd). Apsisin kuzey ve güneyinde, stylobat ile aynı eksende 0. 60 m. genişliğe sahip duvar payeleri yer almaktadır. Taşıyıcı sistemi destekleyen bu payelere ait olması gereken kireç taşıdan bir paye başlığı, bema içerisinde yapılan çalışmalar sırasında sağlam olarak bulunmuştur. Yukarıya doğru genişleyen tipteki başlık üzerinde tek sıra, kalın ve etli akanthus yaprakları işlenmiştir.

Foto. 6: Bema ve Synthronon

Apsisin bir basamak aşağısındaki kotta 3. 48 x 3. 03 m. ölçülerinde bema bölümü yer alır. Bemanın tabanı, yaklaşık 1.05 x 0.67 m. ölçülerindeki mermer plakalar bordür yapılarak ve ortası farklı boyutlardaki mermer plakalarla döşenerek kaplanmıştır. Bemanın diğer bölümlere göre oldukça iyi korunduğu anlaşılmaktadır. Bema ile naosun geri kalan kısmı bir templon ile ayrılmaktadır. Yapılan çalışmalarda bu bölümün templon stylobatı ile çevrildiği ve korkuluk levhalarıyla süslenmiş olduğunu tespit edilmiştir. Özellikle bemayı çeviren templon stylobatı üzerindeki yuva ve girişler, bemanın levhalarla süslü olduğunu göstermiştir. Aynı alanda yapılan çalışmalar sırasında yanlarında korkuluk

Foto. 7 İnsitü Kaide

levhalarının yerleştirilmesi için olukları açılmış durumda insitu bir kaide bulunmuştur (Foto. 7). Bemada yapılan çalışmalar sırasında dört adet korunmuş durumda templon payesi bulunmuştur. Bunlardan bir tanesinde sadece payenin en üst kısmındaki plastik kozalak bezemesi korunmuştur. Diğer örnekte ise payenin en üst kısmı plastik ve sade bırakılmış, ön

yüzünde ise boyuna dikdörtgen bir bordür içerisinde çiçek ve dallardan oluşan bitkisel bir kabartmaya yer verilmiştir. Oldukça sağlam olan bir payenin ön

yüzünde dikdörtgen bir panel içerisinde lotus ve palmet motifi işlenmiştir (Foto. 8). Arka yüzü işlenmeyen payenin yan kısımlarında levhaların yerleştirilmesi için açılmış oluklar yer almaktadır. Payenin en üst kısmında ise plastik şekilde işlenmiş ters kozalak motifi yer almaktadır (Ousterhout-Akyürek 2001, 5-14, Fig. 16; Türker 2009, 201-218, Fig. 14-18;)

Foto. 8: Bema Korkulu Payeleri

Özyurt Özcan'a göre kiliselerde İ.S. 4. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkan templon, naos ve bema'yı birbirinden ayıran bir düzenlemeye sahiptir. Yapıların bema bölümünde yer alan stylobatlar, templonların şekli konusunda da bilgi vermektedir. Araştırmacıya göre II şeklindeki stylobatlar yanında düz bir hat boyunca neflere kadar uzanan örnekler de bulunmaktadır (Özcan 2012: 427-452). C Kilisesinde sağlam durumda olan ve in situ olarak korunan templona ait stylobat, II şeklinde bema'yı sarmaktadır. Stylobat üzerinde yer alan sütunlar ise levhalar yerleştirilecek şekilde profilli ve birbirine geçmeli işlenmiştir. Özellikle apsis, bema ve templon düzenlemesiyle C Kilisesi, Erken Dönem Bizans mimarisi özelliklerini taşır.

Kuzey nefte yapılan çalışmalarda, ölçüleri 0.50 – 1 m. arasında değişen kireç taşı plakalar kullanılarak tabanın oluşturulduğu anlaşılmıştır. Kuzey nefte doğu tarafından ulaşan 1.80 m., batıdan ulaşan 1.45 m. genişliğinde aynı ekseninde iki kapı yer almaktadır. Diğer taraftan kuzey cephe üzerinde 1.64 m. ve 1.42 m. genişliğinde ayrıca iki kapı daha yer alır. Batıdaki kapıda yapılan çalışmalarda kapı açıklığının altında 1.20 m. uzunluğunda ve 0.40 m. yüksekliğinde bir kapı sövesi in situ olarak bulunmuştur. 0.70 m. genişliğinde, moloz taş kullanılarak örülen kuzey cephe duvarı üzerinde ortalama 1 m. genişliğinde altı adet pencere yer alır. Kuzey nef ile naosu birbirinden ayıran kuzeydeki stylobat, güneydekinden farklı olarak 0.60 m. genişliğinde ve kesme taş bloklardan yapılmıştır. Kesme taş bloklar üzerinde saptanan kenet deliklerine göre kuzey stylobat üzerinde 2.30 m. aralıklarla yerleştirilmiş toplam sekiz sütun olması gerektiği tespit edilmiştir. Nefin farklı bölümlerinde kilisenin işlevini yitirmesinden sonraki dönemlerde yeniden kullanılmış çok sayıda kırık sütun parçalarına rastlanmıştır. Yapılan çalışmalarda çok sayıda sütun parçasına rastlanmış olmasına rağmen taşıyıcı sistemin bütünlüğüyle ilgili tam bilgiye ulaşılamamıştır.

Özellikle bema bölümünde ve kilisenin naos kısmında ele geçen kireç taşı mimari plastik buluntular, kaliteli işçilikleri ve dönemin süsleme repertuarına ait zengin bezemeleriyle dikkat çekmektedir. Buluntular arasında yoğun olarak görülen korkuluk levhaları ve bunların parçaları üzerinde bitkisel ve geometrik motifler yer almaktadır. Korunan iyi durumdaki dörtgen bir levhanın iki yüzünün de işlendiği görülmektedir (Foto. 9). Arka yüzde haç motifi yer alırken levhanın ön yüzünde bordür içerisinde dairesel formlu olarak sıralanmış defne yaprağı ve bitkisel motifler yer almaktadır. Ortada kalan dairesel formlu boş alanda olasılıkla dönemin ikonografik yapısına uygun olarak tasarlanmış çiçeklerden oluşan rozetler yer almalıdır. Kilise içerisinde yapılan çalışmalar sırasında liturjik

elemanlardan templon architravı parçaları ile birlikte paye ve sütüncü başlıklarına ait parçalar dikkat çekmektedir. Genellikle mimari plastik üzerinde dönemin genel sanat anlayışını yansıtan bitkisel ve geometrik süslemelere yer verilmiştir. Ancak levhalar kırık parçalar halinde ve dağınık şekilde bulunduğu için bunların tam olarak nerede kullanıldıklarıyla ilgili bilgilerimiz eksiktir. Yapının farklı bölümlerini birbirinden ayırmak için kullanıldıklarından özgün yerleri bilinmemektedir (Morgastern 1986: 25 vd. Fig. 1 – 7; Özcan 2012: 427-452).

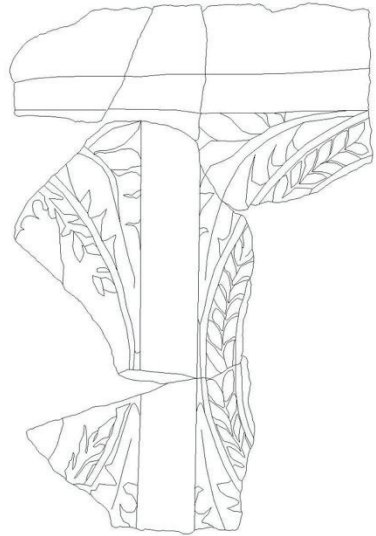

Foto. 9: Bema Korkuluk Levha Parçası

Benzer tipteki levhalar, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesinde bulunarak Tiryaki tarafından değerlendirilmiştir. Levhalar üzerinde yer alan bitkisel bezemelerin ikonografik olarak ayini, ölümsüzlüğü ve sonsuz yaşamı simgelediğini belirtilir. Araştırmacıya göre taşıdıkları bezemeler açısından son derece önemli olan buluntular, İ.S. 5-6. yüzyılın modasını yansıtmaktadır. Ayrıca eserler bezeme, teknik ve üslup açısından değerlendirilip diğer Lykia Bölgesi örnekleriyle karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda bölgenin benzer örneklerden oluştuğu ve olasılıkla gezici bir atölye tarafından üretilmiş olabileceğini tespit etmiştir (Tiryaki 2012: 494-512). Olasılıkla aynı atölye üretimi olan diğer örnekler ise Aziz Nikolaos Kilisesi kazı çalışmaları sırasında D yapısında ortaya

çıkarılmıştır. Burada bulunan bitkisel ve haç bezemeli kabartmalı bir levha parçası stilistik ve tipolojik açıdan benzerdir (Ötüken –Fındık 2008: 47 vd).

Kilisenin naos bölümünde yapılan çalışmalar sırasında tabanın kilisenin diğer bölümlerine göre yaklaşık 0. 40 – 30 m. daha aşağı kotta yer aldığı anlaşılmıştır. Naos kısmında kireç taşı plakaların yan yana getirilmesiyle oluşturulan taban düzenlemesi diğer bölümlerden farklıdır. İlk olarak boyuna dikdörtgen şeklindeki naosun köşelerine bordür oluşturacak şekilde yaklaşık 0.50 x 0. 50 m. ölçülerindeki kireç taşı plakalar yerleştirilmiş arada kalan bölümler ise daha küçük boyutlu üçgen kireç taşı parçaların yan yana getirilip düzenlenmesiyle opus sectile tekniğiyle oluşturulmuştur. Ancak aradan geçen yıllar boyunca tabanı sabit tutmaya yarayan koruyucu malzeme tahrip olduğundan kireç taşı taban parçaları kırılmış ve yerlerinden sökülmüştür. Ayrıca bu alan üzerinde bulunan çalı formları ve ağaç kökleri tabanın tahribatını hızlandırmıştır.

Naosun batısında yer alan ve geniş bir mekândan oluşan 13. 90 x 4. 97 m. ölçülerindeki narteks içerisinde, yapının naosundan taşınan çok sayıda atık durumda moloz taş parçalarına rastlanmıştır. Bu mekândan naosa ulaşımı sağlayan ve söveleri korunan 2. 30 m. genişliğindeki ana giriş kapısı insitu olarak iyi korunmuştur. Özellikle kapı üzerinde yer alan silme ve profil izleri bu kapıda yer alan profilli taş blokların daha erken döneme ait başka bir yapıdan sökülerek burada kullanılmış olabileceğini göstermektedir (Tekinalp 2000: 138 vd). Tekinalp, tez çalışmasında bu kapıda kullanılan blokların ikinci kullanım olduğuna dair öneride bulunmaktadır (Tekinalp 2000: 138 vd). Narteksten naosa ulaşımı sağlayan, ana giriş kapısının iki yanında 1. 45 m. genişliğinde iki kapı daha yer alır. Narteksin güney duvarı ana kayanın işlenmesiyle oluşturulmuştur. Kuzey duvarı ise aynı kotu tutturabilmek amacıyla moloz taşlar kullanılarak daha yüksek örülmüştür. Mekânın kuzey duvarı üzerinde 1. 80 m. genişliğinde, kuzeydeki sokaktan ulaşımı sağlayan ayrıca bir kapı bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar sırasında mekânın kuzey batısında yer alan duvar kenarında dağınık durumda insan iskeletine ait dağınık durumda kemik parçalarına rastlanmıştır. Bu kemiklerin ait olduğu mezar ise ya da gömünün bütünü tespit edilememiştir.

Kilisenin batısında deniz tarafından ulaşılan ilk mekân ise 15. 10 x 9. 35 m. ölçülerindeki atriumdur (Foto. 10). Kilise ile aynı eksende yer alamayan atrium güneye doğru yamuk dikdörtgen planlıdır. 14 m. genişliğindeki mekânın narteks ve diğer bölümlere ulaşımı ile ilgili veriler tahribat sebebiyle

Foto. 10: Atrium ve Narteks Alanı

belirlenememiştir. Mekânın güney duvarı ana kayanın işlenmesiyle oluşturulmuş, diğer duvarları ise moloz taşlardan örülmüştür. Özellikle mekânın güneyindeki eğimli alandan su akması sonucunda bu bölüm oldukça tahrip olmuştur. Yapılan çalışmalar sırasında kapalı kaplar olarak tanımlayabileceğimiz çok sayıda geç Roma – Erken Bizans

Dönemi'ne tarihlenen seramik ve çatı kiremidi parçalarına rastlanmıştır. Atriumun merkezinde ise günümüzde büyük oranda tahrip olmuş ağız kısmı kapalı bir sarnıç tespit edilmiştir.

Çalışmalarımızın sonucunda korumaya yönelik jeo-tekstil ve kum ile örtme işlemlerini gerçekleştirdik.(Foto. 11)

Foto. 11: Koruma Çalışmaları

Andriake Limanında, 2011 yılında kazı çalışmaları büyük ölçüde tamamlanan benzer yapı ise B Kilisesidir. Akyürek, kazılar sırasında bulunan sikkeler ışığında yapının İ.S. 5. yüzyıl başlarında inşa edildiğini, İ.S. 530

depreminde kısmen yıkıldığını, Justinianus tarafından yeniden inşa edilerek İ.S. 7. yüzyıl başlarına kadar kullanıldığını tespit etmiştir (Akyürek 2014, 54 vd. Res. 6).

Çalışmada ele alınan C Kilisesi ise bazilikal olarak adlandırılan dikdörtgen planlıdır. Bu dönemde apsisi doğuda olmak üzere doğu – batı uzantılı olan kiliseler ortadaki daha büyük olmak üzere en az üç neften oluşmaktadır. Apsis genellikle bema ile birleşik olarak verilirken naos kısmı diğer bölümlere daha geniştir. Yapılan araştırma ve değerlendirmeler sonucunda, Andriake C Kilisesinin Erken Dönem Bizans mimarisinin özelliklerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Yapıda ele geçen mimari plastik parçalarının stilistik ve tipolojik karşılaştırmaları, yapının İ.S. 5. yüzyılın son çeyreği ile 6. yüzyılın ilk çeyreği arasında inşa edildiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Akyürek, E., (2010). “Myra Şapeli Üzerine İlk Notlar”, Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi, Ed. N. Çevik, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya, 153-160, Res. 1-9.
- Akyürek, E., (2014). “Andriake, Geç Antik Çağ’da Myra’nın Limanı”, Toplumsal Tarih 246, 52-57.
- Alpaslan, S. (1998). “Demre’deki H. Nikolaos Kilisesi Liturjik Mekânları”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 15, 1, 159-173.
- Aydın, A., (2010). “Tapureli, A Kilisesi Altar Kaidesi Işığında Kilikya ve İsaurya Bölgesi Kiliselerinde Görülen Altar Çeşitleri”, OLBA 18, 347-370.
- Aydın, A., (2011). “Tapureli A Kilisesi’ne Ait Mersin Müzesi’ndeki Kireçtaşı Mimari Parçalar”, 28. AST, 3, 341-352, Fig. 1-9.
- Aydın, A., (2012). “Silifke Müzesi’nden Figürlü Bir Duvar Nişi Bloğu”, OLBA 20, 407-426.
- Aydın, A., (2014). “Adana ve Mersin Müzeleri’ndeki Figürlü Başlıklar”, OLBA 22, 369-391.
- Çevik, N. (2010a). “Myra ve Andriake Kazılarında İlk Yıl: 2009”, Anmed, Anadolu Akdeniz’i Arkeoloji 2010/8, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.

- Çevik, N. (2010b). “Myra ve Limanı Andriake: Kazıları Başlarken Ön-Düşünceler”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 134, Nisan-Mayıs 2010, 53-82.
- Çevik, N. (2010c). “Myra. The Sunken Metropolis of St. Nicolas”, *Current World Archaeology* 41, 18-25.
- Çevik, N. – Bulut, S. (2011a). “Myra ve Andriake Kazıları 2010”, *Anmed, Anadolu Akdeniz’i Arkeoloji 2011, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya*.
- Çevik, N. – Bulut, S. (2011b). “Likya’nın Mür Soluyan Kenti Myra ve Limanı Andriake”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi* 20, Mart-Nisan 2011, 50-65.
- Çevik, N.– Bulut, S. (2014). “Andriake Doğu Hamamı: Bölgenin Hamam Mimarlığına Işık Tutan Yeni Bir Örnek”, *Adalya XVII*, 221 – 262.
- Çevik, N. – Bulut, S. – Akyürek, E. (2012). “Myra-Andriake Kazıları ve Araştırmaları 2011”, *Anmed, Anadolu Akdeniz’i Arkeoloji 2012/10, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya*.
- Çevik, N. – Eshel, H. (2010). “A Byzantine Synagogue in Andriake in Southern Turkey”, *QAdmoniot* 43, 41-43.
- Davies, N. - Jokiniemi, E. (2008). *Dictionary of Architecture and Building Construction*, Architectural Press, New York.
- Demiriz, Y. (1966). “Demre’deki Aziz Nigolaos Kilisesi”, *Türk Arkeoloji Dergisi XV-1*, 13 – 34.
- Doğan, S. – Bulgurlu, V. – Fındık, E. F. (2013). “Demre/Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Koruma ve Onarım Çalışmaları – 2012”, *35. KST*, 3, Ankara, 292 -301.
- Doğan, S. – Fındık, E. F. – Bulgurlu, V. (2014). “Demre/Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları, 36. KST, 3, Ankara, 245-256.
- Fortescue, A. (1913). *The Lesser Eastern Churches*, London.
- Gavrilovic, P. - Ginell, W. S. - Sendova, V. - Sumanov, L. (2004). *Conservation and Seismic Strengthening of Byzantine Churches in Macedonia*, Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Hirschfeld, Y. (1999). *The Early Byzantine Monastery at Khirbet Ed-Deir in the Judean Desert: The Excavations in 1981-1987*, Institute of Archaeology, the Hebrew University of Jerusalem.

- Kieckhefer, R. (2014). *Theology in Stone: Church Architecture From Byzantium to Berkeley: Church Architecture From Byzantium to Berkeley*, Oxford University Press.
- Maguire, H., (2004). *Byzantine Court Culture from 829 to 1204*, Harvard University Press, Washington.
- Morgastern, J., (1983). *The Byzantine Church at Dereağzı and Its Decoration*, Tübingen, Wasmuth.
- Morgastern, J., (1986) "Some New Middle Byzantine Sculpture from Lycia and Its Relatives", *Gesta* 25, No. 1, Essays in Honor of Whitney Snow Stoddard, 25 vd. Fig. 1 – 7.
- Ousterhout, R. G. (2005). "Byzantine Settlement in Cappadocia", *Dumbarton Oaks Studies XLII*, Washington.
- Ousterhout, R. - Akyürek, E. (2001). "The Church of the Transfiguration on Burgazada", *Cahiers Archeologiques* 49, 5-14.
- Ötüken, Y. (1991). "1989 Yılında Antalya'nın Demre İlçesi"ndeki Aziz Nikolaos Kilisesi"nde Yapılan Çalışmalar", VIII. AST, Ankara, 179 – 192.
- Ötüken, Y. (1992). "1990 Yılında Antalya'nın Demre İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi"nde Yapılan Çalışmalar", XIII. KST, I, Ankara, 291-303.
- Ötüken, Y. (1995a). "1992 Yılında Demre İlçesi"ndeki Aziz Nikolaos Kilisesi"nde Yapılan Çalışmalar", XV. KST, II, Ankara, 475-486.
- Ötüken, Y. (1995b). "1993 yılı Demre Nikolaos Kilisesi Kazısı", XVI. KST, II, Ankara, 361-376.
- Ötüken, Y. (1996). "1994 yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XVII. KST, II, Ankara, 375-387.
- Ötüken, Y. (1997). "1995 yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XVIII. KST, II, Ankara, 471-487.
- Ötüken, Y. (1998). "1996 yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XIX. KST, II, Ankara, 541-566.
- Ötüken, Y. (1999). "1997 yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XX. KST, II, Ankara, 481-504.
- Ötüken, Y. (2000). "1998 Yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XXI. KST, Ankara, 351-366.
- Ötüken, Y. (2001). "1999 Yılı Demre - Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XXII. KST, II, 345-358.
- Ötüken, Y.–Karakaya, N. – Türker, A. Ç. (2004). "Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları

- 2003”, Anmed, Anadolu Akdeniz’i Arkeoloji 2004, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Ötüken, Y. – Fındık, E. F. (2008). “Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları 2007”, Anmed, Anadolu Akdeniz’i Arkeoloji 2008, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Özcan, H. Ö., (2012). “Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzelerindeki Orta Bizans Dönemine Ait Bir Grup Litürjik İşlevli Taş Eser”, OLBA 20, 427-452.
- Özcan, H. Ö. (2013). “Akyadaki Çatalçam Bazilikasına Ait Döşeme Mozaikleri”, OLBA 21, 457 – 488.
- Tekinalp, V. M. (2000). “Geç Antik Dönem Sonrasında ve Ortaçağda (M.S. 4-14. yy.) Andriake Kenti”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tiryaki, A., (2012). “Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesine Ait Bir Grup Korkuluk Levhası”, OLBA 20, 494-514.
- Teteriatnikov, N. B. (1996). The Liturgical Planning of Byzantine Churches in Cappadocia, *Orientalia Christiana Analecta*, 252 Rome.
- Türker, A. Ç., (2009). “Byzantine Architectural Sculpture from Akköy on the Middle Scamander Valley in Hellespontus”, *Hacettepe Edebiyat Fakültesi Dergisi* 26, 1, 201-218, Fig. 14-18.
- Türker, A. Ç., (2011). “Byzantine Architectural Sculpture and Liturgical Stonework in Çanakkale Archeology Museum-Studies in 2009”, 28. *AST*, 3, 27-38, Fig. 1-4.
- Wetzig, N. (2014). “Alahan Manastır. Alte Befunde – Neue Deutungen”, OLBA 22, 393-444.